

Sygn. akt I PK 188/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 19 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maciej Pacuda

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa P. L.

przeciwko Syndykowi Masy Upadłości A. T. Spółce z o. o. w likwidacji w K.

o wynagrodzenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 19 kwietnia 2011 r.,

skargi kasacyjnej A.-T. Spółki z o.o. w likwidacji od wyroku Sądu Okręgowego -
Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K.

z dnia 4 czerwca 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w K. - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w K. - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 15 lutego 2007 r., w sprawie ...1342/06, zasądził od A.-T. Spółki z o.o. w K. na rzecz powoda P. L. kwotę 71.000 zł tytułem wynagrodzenia prowizyjnego od zleceń transportowych.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony w A.-T. Spółce z o.o. w okresie od 4 maja 2004 r. do 28 lutego 2006 r. na podstawie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony. W warunkach zatrudnienia przewidziano następujące składniki wynagrodzenia: płaca zasadnicza, premia uznaniowa oraz prowizja w wysokości 1,25 % wartości załatwionych i zrealizowanych kontraktów, płatna raz na kwartał. W piśmie wypowiedzającym umowę o pracę zamieszczone zostało oświadczenie, w którym pracodawca zobowiązywał się do uregulowania należności z tytułu premii od załatwionych zleceń w kwocie 71.000 zł. Powód prowizji tej jednak nie otrzymał. Sąd pierwszej instancji stwierdził, że dochodzona należność przyznana została powodowi przez pracodawcę reprezentowanego przez ówczesnego prezesa zarządu Spółki. Strona pozwana nie wykazała okoliczności powodujących pozbawienia powoda prawa do prowizji ani tego, aby pismo o wypowiedzeniu było dokumentem wytworzonym jedynie dla potrzeb postępowania.

Apelację od wyroku Sądu Rejonowego wniosła strona pozwana.

Po wydaniu powyższego wyroku Sąd Rejonowy w K. - Sąd Gospodarczy postanowieniem z 2 kwietnia 2007 r. ogłosił upadłość A.-T. Spółki z o.o. obejmującą likwidację majątku dłużnika.

Postanowieniem z 31 maja 2007 r. postępowanie w opisywanej sprawie zostało zawieszona, a następnie - postanowieniem z 2 lipca 2007 r., w sprawie ...272/07 - Sąd Okręgowy w K. postanowił o podjęciu zawieszzonego postępowania oraz uchyleniu zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego i umorzeniu postępowania w sprawie. Postanowienie to uprawomocniło się.

W dniu 22 lipca 2008 r. powód, powołując się na art. 182¹ § 2 k.p.c., ponownie wniósł pozew o zasądzenie na jego rzecz kwoty 71.000 zł tytułem niewypłaconej mu prowizji za okres pracy w Spółce, tym razem przeciwko

syndykowi masy upadłości Spółki. W uzasadnieniu pozwu podniósł, że w związku z ogłoszeniem upadłości pozwanej Spółki zgłosił w postępowaniu upadłościowym kwotę 71.000 zł jako swoją wierzytelność przysługującą od upadłego dłużnika. Wierzytelność nie została jednak uznana przez syndyka masy upadłości, co wynika z listy wierzytelności.

W odpowiedzi na pozew syndyk masy upadłości A.-T. Spółki z o.o. wniósł o oddalenie powództwa. Wyjaśnił, że wierzytelność nie została uznana w postępowaniu upadłościowym, ponieważ powód nie udowodnił zasadności swego żądania. Ponadto podniósł, że powód nie wyczerpał trybu dochodzenia roszczeń w postępowaniu upadłościowym (nie wniósł sprzeciwu od listy wierzytelności).

Sąd Rejonowy w K. - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 30 września 2008 r., w sprawie ...518/08/Z, zasądził od A.-T. Spółki z o.o. w K. na rzecz powoda kwotę 71.000 zł tytułem wynagrodzenia prowizyjnego od zleceń transportowych, ponadto orzekł o kosztach procesu i nadał wyrokowi co do kwoty 10.200 zł rygor natychmiastowej wykonalności.

Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony w A.-T. Spółce z o.o. od 4 maja 2004 r. do 28 lutego 2006 r. na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony. W warunkach zatrudnienia przewidziano dla powoda prowizję w wysokości 1,25 % wartości załatwionych i zrealizowanych kontraktów, płatną raz na kwartał. Pismem z 30 stycznia 2006 r. Spółka, reprezentowana przez prezesa zarządu, rozwiązała z powodem umowę o pracę z uwagi na likwidację jego stanowiska pracy z przyczyn ekonomicznych. W piśmie tym zostało zamieszczone oświadczenie, że Spółka zobowiązuje się do uregulowania należności z tytułu prowizji od załatwionych zleceń transportowych w kwocie 71.000 zł. Sąd Rejonowy ustalił, że w trakcie trwania stosunku pracy powód nie otrzymał prowizji od załatwionych i zrealizowanych kontraktów w wysokości 1,25% ich wartości. Wierzytelność tę powód zgłosił w postępowaniu upadłościowym. Syndyk masy upadłości nie uwzględnił wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, wobec czego nie zamieścił jej na liście wierzytelności obwieszczonyj w prasie i Monitorze Sądowo-Gospodarczym. Powód jako wierzyciel nie złożył sprzeciwu od listy wierzytelności w wyznaczonym terminie.

Sąd Rejonowy stwierdził, że źródłem dochodzonego roszczenia jest umowa o pracę, która przewidywała jako jeden ze składników wynagrodzenia prowizję w wysokości 1,25% wartości zawartych i zrealizowanych kontraktów na zlecenia transportowe. Sporna należność została powodowi przyznana przez osobę uprawnioną - ówczesnego prezesa zarządu Spółki. Obowiązek wypłaty prowizji wynikał z prawidłowo zawartej umowy o pracę. Fakt zobowiązania się pracodawcy do wypłaty zaległej prowizji w oświadczeniu o wypowiedzeniu umowy o pracę był bez znaczenia, ponieważ wynikała ona z zawartej umowy o pracę. W kwestii braku autentyczności dokumentu dotyczącego wypowiedzenia umowy o pracę i zawierającego zobowiązanie do wypłaty prowizji Sąd Rejonowy stwierdził, że zarzut syndyka dotyczący braku wiarygodności tego oświadczenia nie został potwierdzony. Rolą Sądu nie było działanie z urzędu dla wyjaśnienia twierdzeń stron.

Sąd pierwszej instancji przyjął, że powództwo zostało wytoczone w warunkach określonych w art. 182¹ § 2 k.p.c. Powód zachował termin do wytoczenia powództwa, odmowa uznania jego wierzytelności jest prawomocna, powodowi nie przysługuje już bowiem - na skutek upływu terminu - prawo wniesienia sprzeciwu od listy wierzytelności, która jest uznawana za swoiste orzeczenie sądu po przekazaniu jej do sędziego-komisarza. Orzeczenia stają się prawomocne także wtedy, gdy strony ich nie zaskarżyły.

Apelację od powyższego wyroku wniósł syndyk masy upadłości A.-T. Spółki z o.o., zarzucając błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia, polegający na błędnym założeniu, że strona pozwana zobowiązana jest do zapłaty powodowi kwoty 71.000 zł tytułem wynagrodzenia prowizyjnego oraz naruszenie prawa procesowego, tj. art. 182¹ § 2 k.p.c. przez przyjęcie, że zachodzą przesłanki do wytoczenia powództwa na tej podstawie, w sytuacji gdy powód nie wyczerpał drogi prawnej wynikającej z art. 256 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, przez co nastąpiło naruszenie prawa materialnego, tj. art. 145 Prawa upadłościowego i naprawczego, a także naruszenie art. 342 i następnych tej ustawy, poprzez nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności. Skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia i oddalenie

powództwa, ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu.

Syndyk masy upadłości zarzucił w apelacji błąd w ustaleniach faktycznych w wyniku uznania, że na podstawie przedstawionej przez powoda umowy o pracę, jak również pisma z 30 stycznia 2006 r. oraz regulaminu pracy, Spółka wystawiała powodowi zlecenia transportowe, a ten je wykonywał i z tego tytułu powstało po stronie Spółki zobowiązanie do zapłaty wynagrodzenia prowizyjnego w kwocie 71.000 zł, uznane następnie przez ówczesnego prezesa zarządu Spółki, a prywatnie ojca powoda. Syndyk podniósł, że w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji nie zostało wykazane, aby Spółka wystawiała powodowi jakiegokolwiek zlecenia oraz nie zostało wyjaśnione, za jaki okres powód dochodzi kwoty 71.000 zł - czy za okres ostatniego kwartału sprzed ustania zatrudnienia, czy za okres dłuższy. Ustalenie tego faktu ma o tyle istotne znaczenie, że Spółka znajduje się cały czas w toku postępowania upadłościowego, a wcześniej była w likwidacji i już w okresie poprzedzającym otwarcie likwidacji nie prowadziła działalności, a zatem nie mogła wystawiać zleceń transportowych, zwłaszcza że utraciła większość klientów na rzecz powoda, który prowadził działalność konkurencyjną pod zbliżoną nazwą „Al.-T.” P. L. Syndyk zakwestionował ustalenie Sądu pierwszej instancji, że Spółka wystawiała zlecenia transportowe, a powód je wykonywał, mimo że nie przedstawił dokumentów wykazujących wystawienie zleceń ani faktur lub jakichkolwiek dowodów potwierdzających, że nabył prawo do prowizji za wykonanie zleceń. W dokumentacji przejętej od upadłej Spółki brak jest takich dowodów. Akta osobowe powoda są w jego posiadaniu, co powinno mieć znaczenie dla rozkładu ciężaru dowodu (art. 6 k.c.). Syndyk podniósł również, że jeżeli wierzyciel nie wyczerpie trybu określonego w prawie upadłościowym i nie skorzysta ze wszystkich środków w nim przewidzianych, to nie może skorzystać z przywileju przewidzianego w art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, a w rezultacie z art. 182¹ § 2 k.p.c.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o jej oddalenie podnosząc, że miał otrzymywać wynagrodzenie w postaci prowizji od załatwionych kontraktów przewozowych, a nie za przewożenie towarów na rzecz Spółki. Zdaniem powoda art. 182¹ § 2 k.p.c. został zastosowany prawidłowo, ponieważ nie przewiduje on

konieczności wyczerpania wszystkich możliwych środków odwoławczych w postępowaniu upadłościowym.

Sąd Okręgowy w K. – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 4 czerwca 2009 r., ...15/09, oddalił apelację.

Sąd Okręgowy stwierdził, że w łączącej strony umowie o pracę przewidziano, między innymi, że powodowi przysługuje prowizja (premia) w wysokości 1,25 % od załatwionych i zrealizowanych kontraktów, płatna raz na kwartał. W piśmie z 30 stycznia 2006 r., którym pracodawca wypowiedział powodowi umowę o pracę, zawarte zostało oświadczenie, że powodowi zostanie wypłacona premia w wysokości 1,25 % od załatwionych zleceń w łącznej kwocie 71.000 zł. Oświadczenie to złożył wobec powoda pracodawca, działając przez osobę do tego uprawnioną (prezesa zarządu Spółki). Było to oświadczenie wiedzy pracodawcy o istnieniu należności powoda połączone z wyrażeniem woli jej zaspokojenia.

Pozwany syndyk występował z zarzutami dotyczącymi działań powoda skierowanych przeciwko pracodawcy, w tym z przypuszczeniem wytworzenia pisma o wypowiedzeniu i zawartej tam deklaracji o wypłacie prowizji na użytek niniejszego postępowania. Syndyk podkreślał powiązania rodzinne między powodem a ówczesnym prezesem zarządu Spółki J. L. (prywatnie ojcem powoda). W ocenie Sądu drugiej instancji, mimo tak daleko idących twierdzeń, pozwany syndyk nie podjął działań procesowych (dowodowych) dla wykazania swoich racji. W tej sytuacji Sąd Rejonowy, opierając się na dostępnych dokumentach, był uprawniony do uwzględnienia powództwa. Roszczenie powoda z nich wynikało i nie zostały one skutecznie zakwestionowane w postępowaniu. Działanie sądu z urzędu zawsze wymaga właściwego rozważenia konkretnej sytuacji, aby nie wiązało się z zarzutem działania na rzecz jednej ze stron, w szczególności może być ono wątpliwe, gdy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika lub syndyka.

Sąd Okręgowy stwierdził, że z treści umowy o pracę wynikało prawo powoda do premii (prowizji) w ogóle, natomiast podstawą jej skutecznego żądania w niniejszym postępowaniu jest treść pisma z 30 stycznia 2006 r. i zawarte w nim oświadczenie pracodawcy dotyczące premii (prowizji). Powód dysponował oświadczeniem pracodawcy o przyznaniu dochodzącej należności. Zdaniem Sądu

drugiej instancji pozwany syndyk twierdząc, że żadne zlecenia nie były powodowi wystawiane, powinien był przedstawić dowody przeciwko powoływanym przez powoda dokumentom.

Odnosząc się do kwestii zastosowania art. 182¹ § 2 k.p.c., Sąd Okręgowy uznał jego zastosowanie przez Sąd pierwszej instancji za prawidłowe.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniósł w imieniu strony pozwanej – A.-T. Spółki z o.o. w likwidacji - jej pełnomocnik, zaskarżając wyrok ten w całości. Do skargi kasacyjnej zostało dołączone postanowienie Sądu Rejonowego w K. – Sądu Gospodarczego z 29 maja 2009 r., ...145/07/06, o umorzeniu postępowania upadłościowego dotyczącego A.-T. Spółki z o.o. w K. z powodu braku środków pieniężnych w funduszach masy upadłości na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego.

Skarga kasacyjna została oparta na podstawie naruszenia przepisów postępowania, mającego istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie: 1) art. 145 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jednolity: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm.), w brzmieniu obowiązującym przed dniem 2 maja 2009 r., przez jego niezastosowanie; 2) art. 182¹ § 2 k.p.c. przez uznanie, że znajduje on zastosowanie w przypadku ponownego wytoczenia powództwa dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym i nieumieszczonej na liście wierzytelności w sytuacji, gdy nie został wyczerpany tryb jej dochodzenia określony przepisami Prawa upadłościowego i naprawczego; 3) art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. poprzez nieodrzućenie pozwu z powodu niedopuszczalności drogi sądowej z uwagi na brak wyczerpania przez powoda przewidzianego w Prawie upadłościowym i naprawczym trybu umożliwiającego umieszczenie przysługującej mu wierzytelności na liście wierzytelności.

Strona skarżąca wniosła o uchylenie wydanych w sprawie wyroków i odrzucenie pozwu albo uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie wydanych w sprawie wyroków i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Skarżąca podniosła, że zestawienie treści art. 182¹ k.p.c. (obowiązującego od 20 marca 2007 r.) oraz art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego (w

brzmieniu obowiązującym przed 2 czerwca 2009 r.) rodzi wątpliwość, czy w razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku pozwanego dłużnika zachowanie skutków prawnych związanych z poprzednio wytoczonym powództwem, jak i samo ponowne wytoczenie powództwa, uzależnione jest od wcześniejszego wyczerpania trybu dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Dosłowne brzmienie art. 182¹ k.p.c. zdaje się sugerować, że nie ma takiej konieczności. Jednakże w uzasadnieniu projektu ustawy, która wprowadziła ten przepis do Kodeksu postępowania cywilnego, zostało zawarte wyraźne odwołanie do art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego jako warunku dalszego toczenia się procesu po prawomocnej odmowie uznania wierzytelności przez syndyka masy upadłości. Z kolei z uzasadnienia projektu nowelizacji Prawa upadłościowego i naprawczego, wprowadzającej obowiązującą od 2 czerwca 2009 r. zmianę art. 145 ust. 1 tej ustawy, wynika, że art. 182¹ k.p.c. częściowo wyłącza zastosowanie art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, przy czym sama nowelizacja ma na celu jaśniejszą redakcję i usunięcie pewnych niekonsekwencji terminologicznych. Zmiana art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, polegająca na dodaniu słów: „o ile odrębna ustawa nie stanowi inaczej”, potwierdziła wykładnię art. 182¹ k.p.c., w myśl której wierzyciel musi przed ponownym wytoczeniem powództwa wyczerpać przewidziane w postępowaniu upadłościowym środki prawne zmierzające do umieszczenia wierzytelności na liście wierzytelności. Powód zgłosił swoją wierzytelność w trybie przewidzianym przepisami Prawa upadłościowego i naprawczego, jednakże syndyk nie umieścił jej na liście wierzytelności. Powód nie zaskarżył odmowy uznania zgłoszonej wierzytelności, lecz ponownie wytoczył powództwo o to roszczenie, wskazując jako pozwanego syndyka. W ocenie skarżącej intencją ustawodawcy przy konstruowaniu art. 182¹ k.p.c. było jego powiązanie z art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, który wyraźnie stanowi o wierzytelności nieumieszczonej na liście wierzytelności i konieczności wyczerpania trybu określonego ustawą. W samym art. 182¹ § 2 k.p.c. ustawodawca nie wyartykułował wymogu wyczerpania trybu przewidzianego w Prawie upadłościowym i naprawczym jako przesłanki zastosowania tego przepisu. Wynika to z przepisów prawa upadłościowego. Skoro powód nie wniósł sprzeciwu co do odmowy uznania

jego wierzytelności, a więc nie wyczerpał trybu przewidzianego przepisami prawa upadłościowego, nie było możliwe skorzystanie przez niego z dobrodziejstwa art. 182¹ § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy i z tej przyczyny została uwzględniona. Uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 182¹ § 2 k.p.c. w związku z art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego przez ich nieprawidłowe zastosowanie.

Podstawowy problem prawny wymagający rozstrzygnięcia w rozpoznawanej sprawie dotyczył tego, czy po uprzednim umorzeniu postępowania (na podstawie art. 182¹ § 1 k.p.c.) możliwe jest ponowne wytoczenie powództwa (na podstawie art. 182¹ § 2 k.p.c.) o tę samą wierzytelność, która podlegała zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym, lecz nie umieszczono jej na liście wierzytelności podlegających zaspokojeniu w postępowaniu upadłościowym, bez wyczerpania trybu jej dochodzenia przewidzianego w przepisach Prawa upadłościowego i naprawczego.

Rozstrzygnięcie tego problemu prawnego wymaga analizy treści normatywnej art. 182¹ k.p.c., w powiązaniu z odpowiednimi regulacjami Prawa upadłościowego i naprawczego. Przepis ten został dodany przez ustawę z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699), która weszła w życie 20 marca 2007 r., i znalazł zastosowanie w pierwotnej sprawie między powodem i stroną pozwaną. Ustawa nowelizująca przewidywała bowiem (w art. 4 ust. 3), że art. 182¹ k.p.c. - w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą - stosuje się bezpośrednio z dniem wejścia w życie tej ustawy, także w stosunku do postępowań będących w toku.

Zgodnie z art. 182¹ k.p.c., jeżeli ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku pozwanego, a postępowanie dotyczy masy upadłości, sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania (§ 1); w przypadku ponownego wytoczenia powództwa w terminie trzech miesięcy po prawomocnej odmowie

uznania wierzytelności, uchyleniu, prawomocnym zakończeniu albo umorzeniu postępowania upadłościowego, zachowane zostają skutki, jakie ustawa wiąże z poprzednio wytoczonym powództwem, przy czym postępowanie dowodowe nie wymaga powtórzenia (§ 2).

Powołany przepis wprowadził obligatoryjne umorzenie przez sąd cywilnego postępowania rozpoznawczego, przewidując, że w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku pozwanego dłużnika proces dotyczący masy upadłości podlega umorzeniu. Umorzenie następuje z uwagi na niedopuszczalność dalszego prowadzenia sądowego postępowania rozpoznawczego i w konsekwencji wyrokowania co do wierzytelności, które powinny być skierowane do masy upadłości i zaspokojone w postępowaniu upadłościowym. Wynika to z ogólnej zasady prawa upadłościowego, zgodnie z którą wierzytelności podlegające zaspokojeniu z masy upadłości nie mogą być dochodzone w procesie cywilnym. Uwzględniając jednak teoretyczną możliwość dalszego toczenia się procesu po zakończeniu postępowania upadłościowego (uchyleniu, prawomocnym zakończeniu lub umorzeniu upadłości) albo po prawomocnej odmowie uznania wierzytelności (art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego), art. 182¹ § 2 k.p.c. przewiduje prawo wierzyciela (powoda w umorzonym procesie) do ponownego wniesienia powództwa przeciwko syndykowi o tę samą wierzytelność w terminie trzech miesięcy. Wówczas, zgodnie z tym przepisem, zachowane zostają skutki, jakie ustawa wiąże z poprzednio wytoczonym powództwem, w tym również w zakresie przerwania biegu przedawnienia dochodzonych roszczeń, a postępowanie dowodowe przeprowadzone w uprzednio umorzonym procesie nie wymaga powtórzenia.

Pierwotne postępowanie wszczęte przez powoda przeciwko stronie pozwanej zakończyło się umorzeniem postępowania postanowieniem z 2 lipca 2007 r., wydanym na podstawie art. 182¹ § 1 k.p.c., ze względu na ogłoszenie upadłości obejmującej likwidację majątku A.-T. Spółki z o.o. w K. W związku z ogłoszeniem upadłości strony pozwanej powód zgłosił swoją wierzytelność (o zapłatę kwoty 71.000 zł) w postępowaniu upadłościowym jako przysługującą mu od upadłego. Wierzytelność ta nie została jednak uznana przez syndyka masy upadłości i nie znalazła się na liście wierzytelności podlegających

zaspokojeniu z masy upadłości. Powód nie wniósł sprzeciwu od listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Lista wierzytelności stała się prawomocna 25 kwietnia 2008 r. W dniu 22 lipca 2008 r. powód, powołując się na art. 182¹ § 2 k.p.c., ponownie wniósł pozew o tę samą wierzytelność przeciwko syndykowi masy upadłości pozwanej Spółki. Sądy obu instancji uwzględniły powództwo, chociaż między stronami nie było sporne, że powód nie wyczerpał w postępowaniu upadłościowym przysługującej mu możliwości odwołania się od listy wierzytelności sporządzonej przez syndyka masy upadłości, na której nie została umieszczona jego wierzytelność (wniesienia sprzeciwu od odmowy uznania wierzytelności).

Brak wyczerpania przez powoda możliwości odwołania się (wniesienia sprzeciwu) od odmowy uznania jego wierzytelności w toku postępowania upadłościowego rodzi pytanie o to, czy można mówić, że w jego przypadku doszło do wypełnienia wszystkich ustawowych przesłanek ponownego wytoczenia powództwa o tę samą wierzytelność na podstawie art. 182¹ § 2 k.p.c., ze skutkami przewidzianymi w tym przepisie (czyli z zachowaniem skutków procesowych i materialnoprawnych, jakie ustawa wiąże z poprzednio wytoczonym powództwem, w tym dotyczących przedawnienia, oraz bez konieczności powtórzenia postępowania dowodowego), przede wszystkim, czy doszło do jego wytoczenia „po prawomocnej odmowie uznania wierzytelności” w postępowaniu upadłościowym. Nie może przy tym ulegać wątpliwości, że powód mógł – na ogólnych zasadach - ponownie wytoczyć powództwo o tę samą wierzytelność przeciwko Spółce na drodze postępowania rozpoznawczego, nie narażając się na zarzut powagi rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c. w związku z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), skoro pierwotne postępowanie zakończyło się umorzeniem, albowiem postanowienie o umorzeniu postępowania nie rodzi powagi rzeczy osądzonej. W rozpoznawanej sprawie chodziło jednak o to, czy mógł je wytoczyć na szczególnej podstawie przewidzianej w art. 182¹ § 2 k.p.c. przeciwko syndykowi masy upadłości.

Ponowny pozew (w obecnym postępowaniu) wpłynął do Sądu Rejonowego 22 lipca 2008 r., czyli przed zmianą treści art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego. Został skierowany przeciwko syndykowi masy upadłości, ponieważ toczyło się jeszcze wtedy postępowanie upadłościowe. W chwili ponownego wnoszenia pozwu przez powoda ten ostatni przepis stanowił, że postępowanie

sądowe lub administracyjne w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność lub inne należności, które podlegają zaspokojeniu z masy upadłości, może być podjęte przeciwko syndykowi, jednak tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelności te po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostały umieszczone na liście wierzytelności. Przytoczone brzmienie art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego nie budziło wątpliwości co do tego, że możliwość podjęcia zawieszono postępowania rozpoznawczego przeciwko syndykowi masy upadłości jest uzależniona od wyczerpania przez wierzyciela trybu dochodzenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, co oznaczało, że gdy wierzytelności nie zostały umieszczone na liście wierzytelności, wyczerpanie trybu określonego ustawą wiązało się z wniesieniem przez wierzyciela sprzeciwu od listy wierzytelności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 2 lutego 2006 r., II CK 391/05, LEX nr 192024). Tryb odwołania od listy wierzytelności sporządzonej przez syndyka masy upadłości reguluje m. in. art. 256 Prawa upadłościowego i naprawczego, przewidując, że w terminie dwóch tygodni od dnia obwieszczenia i ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym o przekazaniu listy wierzytelności sędziemu-komisarzowi, każdy wierzyciel umieszczony na liście może złożyć do sędziego-komisarza sprzeciw co do uznania wierzytelności, a co do odmowy uznania - ten, któremu odmówiono uznania zgłoszonej wierzytelności. Powód niewątpliwie nie wyczerpał trybu określonego ustawą.

W chwili ponownego wniesienia pozwu treść art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego nie była dostosowana do zmian wprowadzonych w Kodeksie postępowania cywilnego, wynikających z dodania art. 182¹ k.p.c. Jednak zmiana treści art. 145 ust. 1 nie wprowadziła żadnej zmiany co do konieczności wyczerpania przez wierzyciela trybu określonego ustawą dla domagania się umieszczenia jego wierzytelności na liście wierzytelności.

W chwili orzekania przez Sąd Okręgowy (10 czerwca 2010 r.) art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego miał już inną treść, zmienioną ustawą z dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434), która weszła w życie 2 maja 2009 r. Po nowelizacji art. 145

ust. 1 stanowił, że postępowanie sądowe lub administracyjne w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, o ile odrębna ustawa nie stanowi inaczej, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. Dodano w tym przepisie sformułowanie „o ile odrębna ustawa nie stanowi inaczej”. Ową odrębną ustawą jest Kodeks postępowania cywilnego, który obecnie - w przypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku pozwanego, gdy postępowanie dotyczy masy upadłości - nie przewiduje zawieszenia, a następnie podjęcia zawieszono postępowania, lecz obligatoryjne umorzenie postępowania z możliwością ponownego wytoczenia powództwa przeciwko syndykowi.

Również w znowelizowanej wersji art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego (obowiązującej w chwili orzekania przez Sąd Okręgowy) wyraźnie przewidziano, że postępowanie może być podjęte po wcześniejszym zawieszeniu (albo ponownie wszczęte po wcześniejszym umorzeniu - na podstawie art. 182¹ § 2 k.p.c.) przeciwko syndykowi tylko wtedy, gdy w postępowaniu upadłościowym sporna wierzytelność po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie została umieszczona na liście wierzytelności. A zatem także po nowelizacji art. 145 ust. 1, w obecnie obowiązującym stanie prawnym, wymagane jest, aby został wyczerpany tryb dochodzenia zaspokojenia roszczenia w ramach postępowania upadłościowego, co oznacza wyczerpanie trybu określonego ustawą (Prawo upadłościowe i naprawcze) służącego umieszczeniu spornej wierzytelności na liście wierzytelności. Ten tryb przewiduje m.in. art. 256 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, którego treść nie uległa zmianie od chwili uchwalenia tej ustawy w 2003 r. Powód nie wyczerpał trybu odwoławczego, ponieważ nie złożył do sędziego-komisarza sprzeciwu co do odmowy uznania zgłoszonej wierzytelności i nieumieszczenia jej na liście wierzytelności przez syndyka.

Powyższą interpretację nowelizacji art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego potwierdza uzasadnienie projektu zmian (uzasadnienie projektu ustawy z 6 marca 2009 r.), w którym wyraźnie podkreślono, że zmiany proponowane w odniesieniu do art. 139-141 oraz art. 143-146 mają na celu

jaśniejszą redakcją tych przepisów, normujących złożoną problematykę wpływu upadłości na dopuszczalność prowadzenia postępowań dotyczących masy upadłości oraz usunięcie z nich pewnych niekonsekwencji terminologicznych. Nie zmieniają one zasadniczo dotychczasowej relacji między upadłością oraz postępowaniami cywilnymi i administracyjnymi. Stosunek upadłości do procesu cywilnego ulega natomiast zmianom wynikającym z Kodeksu postępowania cywilnego, w którym w razie upadłości pozwanego przewiduje się umorzenie procesów toczonych przeciwko niemu i możliwość ponownego wytoczenia powództwa przeciwko syndykowi (art. 182¹ k.p.c.). Stąd też w art. 145 ust. 1 konieczne stało się zastrzeżenie odmienności co do dopuszczalności zawieszenia i podjęcia postępowania przeciwko syndykowi, które mogą płynąć z odrębnych regulacji.

Jak wynika z powyższych rozważań, używając w art. 182¹ § 2 k.p.c. sformułowania „po prawomocnej odmowie uznania wierzytelności” ustawodawca miał na uwadze prawomocne zamknięcie etapu ustalania listy wierzytelności z wyczerpaniem trybu przewidzianego w art. 256 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego (por. podobne stanowisko przedstawione w uzasadnieniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 10 grudnia 2008 r., I ACa 855/08, LEX nr 518110).

Odmowa syndyka umieszczenia wierzytelności pieniężnej na liście wierzytelności jest odmową uznania wierzytelności, ale nie rodzi sama przez się dla wierzyciela uprawnienia do dochodzenia na podstawie art. 182¹ § 2 k.p.c. zapłaty tej wierzytelności od syndyka w trybie procesowym. Na gruncie przepisów Prawa upadłościowego i naprawczego wierzyciel powinien nadal domagać się umieszczenia jego wierzytelności na liście wierzytelności poprzez złożenie sprzeciwu do sporządzonej listy (w przypadku odmowy uznania - sprzeciwu od tej odmowy), a następnie wniesienie zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza, z czego powód skutecznie nie skorzystał, ponieważ nie wniósł sprzeciwu.

Szczególne przepisy prawa upadłościowego przewidują odrębny tryb zaspakajania wierzytelności z funduszków masy i w zasadzie nie przewidują możliwości ich zaspokojenia w trybie ogólnym postępowania sądowego (rozpoznawczego). Co do zasady po ogłoszeniu upadłości nie może być wytoczone

przeciwko syndykowi powództwo o zasądzenie wierzytelności ulegającej zaspokojeniu z majątku masy upadłości. Wyjątki od tej zasady są ściśle reglamentowane w prawie. Jednym z tych wyjątków jest konstrukcja przewidziana w art. 182¹ § 2 k.p.c. Niespełnienie przez wierzyciela (powoda) przesłanek (warunków) skorzystania z tego przepisu - stanowiącego wyjątek od zasady zaspokojenia wierzytelności z majątku masy upadłości wyłącznie w ramach postępowania upadłościowego – wyklucza jego zastosowanie. Pominięcie tej istotnej kwestii przez Sąd Okręgowy świadczy o naruszeniu tego przepisu.

Jak trafnie argumentuje strona pozwana w skardze kasacyjnej, dokonując wykładni art. 182¹ § 2 k.p.c. należy mieć na względzie, że treść normatywna tego przepisu pozostaje w ścisłym związku z art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, a ten z kolei nawiązuje do art. 256 ust. 1 tej ustawy. Jest to konstrukcja zbliżona do przyjętej w art. 62 Prawa upadłościowego z 1934 r., który stanowił, że postępowanie w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed ogłoszeniem upadłości o wierzytelność, która ulegała zgłoszeniu do masy, może być podjęte przeciwko syndykowi, jednak tylko w tym przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym sędzia-komisarz nie uznał wierzytelności, albo gdy na skutek sprzeciwu sąd odmówił uznania. Także na gruncie regulacji wynikających z Prawa upadłościowego z 1934 r. nie ulegało wątpliwości, że prawomocna odmowa uznania wierzytelności oznacza sytuację, w której wyczerpano możliwość wniesienia odwołania od odmowy jej uznania.

Podobnie w literaturze dotyczącej wykładni art. 145 Prawa upadłościowego i naprawczego przyjmuje się, że w świetle brzmienia jego ust. 1 nie może budzić wątpliwości, że ponowne wytoczenie powództwa dotyczącego wierzytelności podlegającej zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym może mieć miejsce dopiero po wyczerpaniu trybu zaskarżenia listy wierzytelności (według art. 255-259 Prawa upadłościowego i naprawczego), co obejmuje nie tylko wniesienie sprzeciwu od odmowy uznania przez syndyka wierzytelności, ale także rozpoznanie i rozstrzygnięcie (negatywne) przez sąd upadłościowy zażalenia na postanowienie sędziego-komisarza co do nieuwzględnienia sprzeciwu. Takie stanowisko przedstawiają m.in. A.Jakubecki (w:) A.Jakubecki, F.Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 361, S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i*

naprawcze. Komentarz, Warszawa 2010, s. 547. Wyczerpanie trybu, o którym mowa w art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, obejmuje - zdaniem komentatorów - wszystkie środki przewidziane w art. 256-259 tej ustawy, czyli nie tylko sprzeciw kierowany do sędziego-komisarza, ale również zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza kierowane do sądu upadłościowego. Jeżeli po odmowie uznania wierzytelności w postępowaniu upadłościowym wierzyciel - zgodnie z art. 182 § 2 k.p.c. - wytoczy powództwo o tę wierzytelność i wygra proces, to na podstawie zapadłego orzeczenia może doprowadzić do sprostowania listy wierzytelności w postępowaniu upadłościowym.

Po zakończeniu postępowania upadłościowego wyciąg z listy wierzytelności stanowi tytuł egzekucyjny. Szczególny sposób zaspokojenia wierzycieli przewidziany w ramach postępowania upadłościowego służy zaspokojeniu ich na jak najbardziej sprawiedliwych i społecznie akceptowanych zasadach. Nie można interpretować art. 182¹ § 2 k.p.c. z pominięciem istoty i celu postępowania upadłościowego. Rozpoznawana sprawa dotyczy spornej wierzytelności, która miała - według twierdzeń powoda - powstać przed ogłoszeniem upadłości pozwanej Spółki. Nie ulega wątpliwości, że mają do niej zastosowanie przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego z 2003 r. Przepisy te wykluczają co do zasady prowadzenie przez wierzyciela w toku postępowania upadłościowego egzekucji przeciwko upadłemu poza listą wierzytelności stanowiącą tytuł egzekucyjny. Podział funduszków masy odbywa się według ustalonych w nim zasad, a wierzytelności są kwalifikowane do określonej kategorii zgodnie z tymi przepisami. Postępowanie upadłościowe jest zatem jedynym postępowaniem normującym dochodzenie roszczeń przeciwko upadłemu.

Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że kasacyjne zarzuty naruszenia art. 182¹ § 2 k.p.c. w związku z art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego, przez ich błędną interpretację i zastosowanie, okazały się uzasadnione, co prowadziło do uwzględnienia skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy nie uwzględnił natomiast zarzutu naruszenia art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c., do czego miało dojść - według twierdzeń skarżącej - poprzez nieodrzućenie pozwu z powodu niedopuszczalności drogi sądowej. W skardze kasacyjnej nie przedstawiono wystarczająco przekonujących argumentów

prawnych, które przemawiałyby za tezą skarżącej, że niewyczerpanie przez powoda przewidzianego w Prawie upadłościowym i naprawczym trybu umożliwiającego umieszczenie przysługującej mu (według jego twierdzeń) wierzytelności na liście wierzytelności w postępowaniu upadłościowym uniemożliwiło wytoczenie powództwa cywilnego o tę wierzytelność przeciwko syndykowi, w związku z czym nie można ograniczać konsekwencji zaniechań powoda jedynie do braku możliwości zastosowania art. 182¹ § 2 k.p.c. W toku postępowania przed Sądem pierwszej i drugiej instancji syndyk masy upadłości A.-T. Spółki z o.o. wnosił o oddalenie powództwa, a nie o odrzucenie pozwu z powodu niedopuszczalności drogi sądowej. Po prawomocnym umorzeniu postępowania upadłościowego, gdy pozwana Spółka (obecnie w likwidacji) odzyskała zdolność występowania w postępowaniu rozpoznawczym, utracił znaczenie problem niedopuszczalności prowadzenia postępowania rozpoznawczego z powodu toczącego się postępowania upadłościowego.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.